communiceer
communicatie ondersteunende hulpmiddelen

MIJLPALEN BINNEN DE COMMUNICATIE

INZET VAN EEN COMMUNICATIE ONDERSTEUNEND HULPMIDDEL

STIJN DECKERS, ROENTGEN U, DALEMANS R, HORIONS K, HAGEDOREN E
IN SAMENWERKING MET KLANKBORDGROEPLEDEN PROJECT COM

Introductie

Inleiding

Dit document geeft inzicht in de communicatieve ontwikkeling van een kind zoals die in de meeste gevallen verloopt. Welke mijlpalen zijn te herkennen en hoe kan het bereiken van deze mijlpalen gestimuleerd worden? Ook worden er tips gegeven hoe een communicatiehulpmiddel ingezet kan worden als deze mijlpalen in de communicatieve ontwikkeling niet vanzelf bereikt worden.

Er bestaan vooroordelen ten opzichte van communicatie ondersteunende hulpmiddelen (COH): Romski en Sevcik (2005) stelden vast dat er een aantal vooroordelen een rol spelen, waardoor minder kinderen toegang krijgen tot OC dan eigenlijk gewenst is. Meerdere vooroordelen uit hun onderzoek komen overeen met heersende denkbeelden in de Nederlandse praktijk, zoals onderzocht door Deckers en Van Zaalen (2017):

Vooroordeel:

"OC is een laatste redmiddel in de logopedische interventie."

COH kan een belangrijke rol spelen in de vroege communicatieve ontwikkeling

Echter, uit verschillende onderzoeken blijkt dat de effecten het grootst zijn, wanneer OC wordt ingezet voordat er een te groot communicatieprobleem optreedt. OC en dan met name COH kunnen een belangrijke rol spelen in de vroege communicatieve ontwikkeling en is een belangrijke aanvulling op andere communicatievormen (Cress & Marvin, 2003; Reichle, Beukelman, & Light, 2002).

Vooroordeel:

"OC zorgt voor een vertraging of stoppen van de spraakontwikkeling."

Het inzetten van ondersteunde communicatie kan de spraak/taal-ontwikkeling versnellen

De angst bestaat dat het kind alleen nog maar via OC gaat communiceren en zijn spraak niet meer zal gebruiken. Het tegendeel is waar: het inzetten van OC kan de spraak- en taalontwikkeling juist versnellen, omdat het kind kwantitatief en kwalitatief anders taalaanbod krijgt op het moment dat het effectiever kan communiceren (Beukelman en Mirenda, 2013). De auditieve output van een COH zorgt dat het kind woorden vaker hoort, wat ervoor kan zorgen dat het kind de klanken eerder leert (Cress & Marvin, 2003; Schlosser, 2003; Brady, 2008, p.257). Ook is het ondersteunend voor de communicatieve ontwikkeling van het kind, omdat het meer mogelijkheden krijgt om interacties aan te gaan, het kind wordt beter begrepen. Specifiek gericht op DS zijn er nog geen studies gepubliceerd die het effect op spraak- en taalontwikkeling beoordeeld hebben.

Vooroordeel:

"Kinderen moeten bepaalde (motorische) vaardigheden hebben om baat te hebben bij een COH."

Er zijn vele bedienings-mogelijkheden voor een COH, ook voor mensen met beperkte vaardigheden

Er zijn vele soorten COH, van complexe, dynamische systemen tot een spraakknop. Aanpassingen kunnen gemaakt worden indien er sprake is van een motorische beperking. Aansturing met een knop is een optie, bij een beperking in de fijne motoriek. Ook oogbesturing is een mogelijkheid. Het is vaak lastig om vaardigheden te bepalen bij kinderen die niet sprekend zijn en/of motorische problemen hebben. We kunnen dus op voorhand niet uitsluiten dat een kind niét de vaardigheden heeft om een COH te bedienen (Romski & Sevcik, 2005), uitproberen kan nooit kwaad.

Vooroordeel:

"COH zijn alleen bedoeld voor kinderen die geen verstandelijke beperking hebben."

COH kan ingezet bij kinderen met beperkte cognitieve vaardigheden

De technische ontwikkeling van COH maakt een brede range in apparaten mogelijk. Sommige COH, zoals de spraakknop, vragen maar weinig cognitieve vaardigheden van een kind. De keuze voor een COH wordt altijd mede bepaald op basis van de cognitieve vaardigheden en de verwachte ontwikkeling hierin. Meerdere studies rapporteren positieve effecten van COH bij kinderen met een verstandelijke en/of meervoudige beperking (Beukelman & Mirenda, 2013; Loncke, 2014; Desch, in Batshaw, Roizen & Lotrecchiano, 2013, p.651).

Vooroordeel:

"Kinderen moeten een bepaalde leeftijd hebben om OC of een COH te kunnen gebruiken, het is niets voor jonge kinderen."

Start zo vroeg mogelijk met een COH

Er is geen bewijs te vinden dat alleen oudere kinderen baat kunnen hebben bij OC of een COH. Dit vooroordeel heeft ook sterk te maken met de voorgaande vooroordelen. Zo zijn er ouders en logopedisten die verwachten dat het kind over een tijd toch wel gaat praten, waardoor ze niet kiezen voor het ondersteunen van de communicatie met andere vormen. Meerdere studies hebben het effect van OC en COH aangetoond bij peuters en kleuters met verschillende beperkingen (Romski & Sevcik, 2005). Gezien het positieve effect op de spraakontwikkeling (zie ook Romski, Sevcik & Hyatt, 2003) zou je juist zo vroeg mogelijk willen starten.

"Wellicht de meest prangende vraag die ouders van niet sprekende kinderen met meervoudige beperkingen zich stellen is of hun kind ooit wel tot spreken zal komen. Ze hopen dat hulpverleners hun vrees op het uitblijven van spraak kunnen wegnemen.
Die verwachting en hoop maken dat ouders en ook hulpverleners afwerend staan tegenover de inzet van communicatie ondersteunende methoden en technieken als alternatief voor spreken. Of … dat ze ondersteunde communicatie (OC) als een allerlaatste optie zien, de laatste uitweg nadat al het andere is uitgeprobeerd. De vooronderstelling is dat deze vervangende methoden en hulpmiddelen (zoals gebaren, foto's, pictogrammen, spraakcomputers) de kans en mogelijkheden tot spraakontwikkeling blokkeren. Is die vrees gerechtvaardigd? Die vrees is begrijpelijk, maar duidt tegelijkertijd ook op een hardnekkige mythe." [Van Balkom, 2016]

Fase 1

Meegroeischema met mijlpalen in de communicatieve ontwikkeling

Onderstaand wordt beknopt samengevat welke stappen in de normale communicatieve ontwikkeling plaatsvinden en hoe deze ontwikkeling zichtbaar is. Vervolgens wordt uitgelegd hoe ouders of andere belangrijke personen uit de sociale omgeving (communicatiepartners) de communicatieve ontwikkeling in deze fase kunnen stimuleren. Bij kinderen die in aanmerking komen voor een COH verloopt deze ontwikkeling vaak anders. Echter per fase is aangegeven hoe een communicatiehulpmiddel ingezet kan worden.

Fase 1 (standaard in de leeftijd van 0-12 maanden)

Mijlpalen

- lichaamstaal
- oogcontact
- lachen
- start ontwikkeling klankherkenning en klankproductie

Op het einde van fase 1 kan het kind

- reageren op zijn / haar eigen naam
- eenvoudige zinnen begrijpen
- enkele woorden aangeven

Stimuleren door:	**Tip toepassing communicatiehulpmiddel** communiceer
luisteren en reageren	
rustig afwachten en het kind voldoende tijd geven om te reageren	
begrijpen wat het kind wil	
in korte zinnen eenvoudig vertellen wat je doet; voorwerpen en acties benoemen	• zorg ervoor dat passende inhoud in het COH staat
communiceren over dingen die het kind leuk vindt	
spelletjes doen die interactie uitlokken	• gebruik het COH hierbij
liedjes zingen, rijmpjes en versjes vertellen	• laat bij het zingen en vertellen passende plaatjes / picto's / symbolen via het COH van het kind zien

communiceer Maak tijdens alle hierboven genoemde activiteiten zoveel mogelijk gebruik van het COH van het kind. Ook als het kind zelf nog geen (doelgericht) gebruik van het COH kan maken. Gebruik het COH dan voor modelleren (voordoen) en taalaanbod.

Fase 2

Fase 2 (standaard in de leeftijd van 12-24 maanden)

Mijlpalen

- Actief communiceren
- Gebaren
- Lichaamstaal
  - reiken of wijzen, wegduwen
  - hoofd schudden, knikken
  - zwaaien
- Lachen
- Gebruik van “passende” woorden
  - mama / papa, ja / nee, die / daar
- Activiteiten nadoen en actief meedoen
- Op eenvoudige opdrachten reageren
- Bewust van gevoelens van anderen
- Bekende voorwerpen en plaatjes aanwijzen
- Start ontwikkeling woordgeheugen en woordproductie
- Start opbouw individueel woordenboek (is voor ieder kind anders, afhankelijk van het taalaanbod)

Op het einde van fase 2 kan het kind:

- Communiceren met gebaren en lichaamstaal
- Spelenderwijs leren
- Steeds meer woorden / communicatie / gesproken taal begrijpen
- Verschillende woorden gebruiken
- Twee-woord zinnen maken

Stimuleren door:	**Tip toepassing communicatiehulpmiddel** communiceer
kijken naar gebaren en lichaamstaal van het kind	
begrijpen wat het kind bedoelt	
herhalen wat het kind wil duidelijk maken	
plaatjes bekijken en benoemen wat jullie zien	
samen lezen / verhaal vertellen	• gebruik hiervoor het COH naast een plaatjesboek of dergelijke
vertellen wat je doet en voorwerpen etc. benoemen	
plaatjes / picto’s / foto’s aanwijzen en/of laten benoemen	
liedjes zingen, rijmpjes en versjes vertellen	• laat bij het zingen en vertellen passende plaatjes / picto’s / symbolen via het COH van het kind zien
het kind voldoende tijd geven om te reageren	
erop letten dat communiceren voor het kind vooral leuk en gezellig is	
plezier maken	
spelletjes spelen	

Fase 3

Fase 3 (standaard in de leeftijd van 24 tot 36 maanden)

Mijlpalen

- Communiceren en spelen met taal
- Mening geven en gesprekje voeren
- Korte zinnen begrijpen
- Eenvoudige aanwijzingen opvolgen of opdrachten uitvoeren
- Antwoorden op “wie”, “wat” en “waar” vragen
- Naar verhalen luisteren
- Actief mee willen doen bij alledaagse activiteiten
- Met ouders en bekende volwassenen kunnen communiceren
- Begrijpen van veel woorden, eenvoudige zinnen, voorzetsels, bijvoeglijke naamwoorden, persoonlijke voornaamwoorden
- Drie- tot vier-woord zinnen maken
- Benoemen van ideeën en gevoelens
- Veel vragen stellen
    - “Wie / wat is dat?”
    - “Waar is …?”
- Start ontwikkeling zinsbegrip en zinsproductie
- De grammaticale structuur wijkt vaak nog erg af
- Ongeveer driekwart van wat het kind zegt wordt door anderen verstaan

Stimuleren door:	**Tip toepassing communicatiehulpmiddel** communiceer
communiceren over een bepaald onderwerp	• zorg ervoor dat passende inhoud in het COH staat
het gesprek uitbreiden door meer informatie over het onderwerp toe te voegen	
regelmatig lezen	• gebruik hiervoor het COH naast een plaatjesboek of dergelijke • zorg ervoor dat passende inhoud in het COH staat
vaak hetzelfde boekje / hetzelfde verhaal vertellen	
plaatjes uitleggen	
plaatjes benoemen / beschrijven	
liedjes zingen, rijmpjes en versjes vertellen	• laat bij het zingen en vertellen passende plaatjes / picto’s / symbolen via het COH van het kind zien
tijd nemen om te luisteren en te antwoorden	
spelletjes met interactie en beurtwisseling spelen	
dagelijks ritueel, zoals lezen en/of zingen op een vast moment (bijvoorbeeld voor het naar bed gaan)	• sommige communicatiehulpmiddelen hebben de mogelijkheid om muziek toe te voegen. Zo kan kind zelf de liedjes kiezen en afspelen en meezingen. • zorg ervoor dat passende inhoud van het liedje bij de button van het liedje in het COH staat

Fase 4 (standaard in de leeftijd van 36 tot 48 maanden)

Mijlpalen

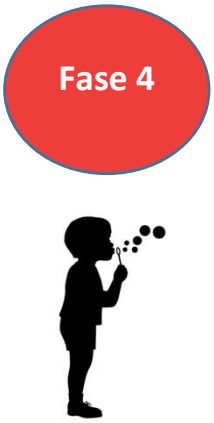

- Gemakkelijk communiceren over een onderwerp zonder hulp van een volwassen persoon
- Zelfstandig communiceren met vrienden en familie
- Om toestemming vragen
- Over anderen praten
- Plagen
- Vrienden maken
- In een groep spelen
- Verstaanbaar voor onbekende mensen
- Als volwassene behandeld willen worden
- Interesse in informatie
- Stelt vooral “Waarom…?” vragen
- Maakt steeds langere zinnen
- Korte verhalen of gebeurtenissen vertellen

Stimuleren door:	**Tip toepassing communicatiehulpmiddel** communiceer
in gesprek gaan met het kind	• wijs bij het vertellen passende plaatjes / picto’s / symbolen via het COH van het kind aan
niet alleen vragen stellen aan het kind, maar ook zelf vertellen	
veel lezen en het kind laten helpen het verhaal te vertellen	
praten over wat er gebeurt in het verhaal	
spelen met andere kinderen van dezelfde leeftijd stimuleren	
spelletjes spelen die passen bij de leeftijd van het kind	• zorg ervoor dat passende inhoud in het COH staat, bijvoorbeeld: jij bent aan de beurt en het aantal ogen van de worp.
het kind te laten meehelpen bij passende activiteiten (bijvoorbeeld tafel dekken, meehelpen met maaltijd bereiden)	• zorg ervoor dat de activiteiten in het COH staan en wijs ze aan
opzegversjes, rijmpjes en liedjes	• wijs bij het vertellen passende plaatjes / picto’s / symbolen via het COH van het kind aan

Tips om de taal- en communicatieve ontwikkeling van jouw kind te bevorderen

Deze tips en voorbeelden zijn afkomstig van de website “Early Intervention” van Janice Light en Kathy Drager http://aackids.psu.edu/index.php/page/show/id/1/index.html

Stap 1: Betekenisvolle onderwerpen en situaties voor communicatie vinden

Stap 1

De eerste stap is het vinden van betekenisvolle situaties om de communicatie en sociale interactie met jouw kind te bevorderen.

Welke soorten situaties zijn geschikt?

Kies situaties die:

- Motiverend zijn voor jouw kind
- Vele mogelijkheden bieden om te communiceren
- Passen bij de ontwikkeling van jouw kind

Waarom is het belangrijk om situaties te kiezen die motiverend zijn?

Jonge kinderen leren het liefst als zij iets doen waar zij plezier bij hebben. Denk na over activiteiten die jouw kind graag doet:

- Bijvoorbeeld vinden vele dreumesen spelletjes als kiekeboe of verstoppertje heel leuk
- Vele peuters zingen graag liedjes en kijken graag boekjes
- Vele kleuters vinden fantasiespel met auto’s, knuffels, poppetjes en rollenspel heel leuk

Een voorbeeld van hoe je het COH in een motiverende situatie zou kunnen gebruiken:

J. is een jongen van 20 maanden. Hij heeft het syndroom van Down en hij houdt van liedjes zingen. In het voorbeeld gebruikt hij samen met zijn moeder een COH om een liedje over een auto te zingen.
Liedjes zingen is een zeer motiverende situatie voor J. en biedt hem veel mogelijkheden om te communiceren en om contact te maken met anderen.

J. gebruikt zijn COH om een van zijn favoriete liedjes te zingen op de volgende manier:

- *hij kiest een plaatje dat past bij de eerste regel van het liedje en het COH laat dit stukje van het liedje horen*
- *zijn moeder helpt J. bij het maken van de juiste gebaren en handelingen tijdens het zingen van het liedje*

J. houdt van deze activiteit. Hij is zeer gemotiveerd om mee te doen.

Waarom is het belangrijk om situaties te kiezen die een heleboel mogelijkheden bieden om te communiceren?

Jonge kinderen leren nieuwe vaardigheden het beste als zij veel mogelijkheden hebben om deze vaardigheden te gebruiken en te oefenen.
Wanneer het gebruik van OC COH vooral op eten en drinken of andere wensen en behoeften gefocust is, dan ligt de focus ook op deze wensen en behoeften (bijvoorbeeld het eten) en niet op de sociale interactie. Op het moment dat het kind het gewenste eten krijgt, stopt de interactie meestal ook weer. Als gevolg daarvan hebben kinderen weinig mogelijkheden om te leren hoe zij aan sociale interacties kunnen deelnemen.

In tegenstelling tot de hierboven beschreven manier gaat het tegenwoordig veel meer om kinderen te leren aan sociale interacties deel te nemen.
Vele kinderen zijn van nature nieuwsgierig en geïnteresseerd in andere mensen.
Kinderen voelen zich aangetrokken door sociale interactie met andere mensen.
Sociale activiteiten en spelletjes bieden jouw kind veel mogelijkheden om communicatievaardigheden te leren.
Kies activiteiten die vaak terugkomen op een dag of door de week.
Dit zijn heel geschikte momenten voor jouw kind om nieuwe communicatievaardigheden te leren en eerder geleerde vaardigheden te oefenen.

Een voorbeeld van hoe je het COH in een situatie die vele mogelijkheden voor communicatie biedt zou kunnen gebruiken:
G. en zijn moeder lezen een van zijn favoriete boeken. G. is 26 maanden oud en heeft een cerebrale parese (CP). Hij houdt van boeken lezen met zijn ouders.
Favoriete boeken lezen is een zeer motiverende situatie voor G. en is een situatie die hem tevens veel mogelijkheden tot communicatie biedt. Hij gebruikt zijn COH om een zin uit te laten spreken die in het boek heel vaak terugkomt.
Zijn moeder leest de tekst op een expressieve manier zodat G. betrokken blijft en het interessant vindt.
Elke pagina van het boek is in gescand in het COH. G. volgt het verhaal terwijl zijn moeder leest.
Hij vindt de passende afbeelding op het scherm. Hij selecteert de afbeelding door op het scherm te tikken en het COH spreekt de bijbehorende regel van het boekje uit.
Gedurende het lezen met zijn moeder op deze manier heeft G. veel mogelijkheden om zijn communicatie vaardigheden te oefenen. Omdat G. van deze activiteit houdt, is hij zeer gemotiveerd om deel te nemen.

Waarom is het belangrijk om situaties te kiezen die passen bij de ontwikkeling van het kind?

Er zijn heel veel verschillende situaties die gebruikt kunnen worden om kinderen te ondersteunen bij het leren van taal en communicatie.
Kinderen vinden in verschillende fases van hun ontwikkeling verschillende situaties leuk.

Kinderen zullen het meeste profijt hebben als situaties gekozen worden die goed passen bij hun interesses, behoeften en vaardigheden.
Kies situaties die passen bij de ontwikkeling van jouw kind.
Peuters profiteren bijvoorbeeld het meeste van sociale contacten waar alleen het kind zelf en een ouder of andere communicatiepartner bij betrokken is.
Denk aan:

- Kiekeboe spelletjes of verstoppertje
- Kietel spelletjes
- Lach spelletjes
- Bye-bye spelletjes

Een voorbeeld van een passende situatie voor een dreumes:
K. speelt een kiekeboe spelletje met haar moeder. K. heeft het syndroom van Down, zij is 13 maanden oud.
K. leert een COH te gebruiken om aan sociale spelletjes zoals kiekeboe deel te kunnen nemen.
Zij tikt op het scherm van haar COH om een foto van haarzelf of van een familielid (bijv. haar moeder, vader of broer) te kiezen die kiekeboe spelen.
Het scherm is zo vormgegeven dat K. zich uitgenodigd en betrokken voelt en zo dat K. het gemakkelijk kan bedienen.
K. houdt van dit spel!
Haar aandacht gaat uit naar de foto's van haar familieleden.
Zij weet wat van haar verwacht wordt en tikt op het scherm als zij aan de beurt is om "kiekeboe" te zeggen. Dit spel past heel goed bij de ontwikkeling(sleeftijd) van K. Het biedt haar veel mogelijkheden haar COH te

Peuters hebben baat bij situaties waarin samen eenvoudige activiteiten gedaan worden.

- Een boek lezen (zoals eerder in het voorbeeld van G. beschreven)
- Liedjes zingen, waarbij bepaalde handelingen gedaan worden (zoals eerder in het voorbeeld van J. beschreven)

Kleuters hebben profijt van sociale situaties waarin zij met een partner fantasiespel doen, zoals

- Bouwblokken
- Speelauto's en -vrachtwagens
- Rollenspel met poppetjes, knuffels etc.
- Verhalen te lezen
- Liedjes te zingen, waarbij bepaalde handelingen gedaan worden

Een voorbeeld van een fantasiespel:
G. en zijn moeder spelen “school”.
G. is 26 maanden oud, hij heeft cerebrale parese (CP). Hij heeft een geweldige verbeeldingskracht en gevoel voor humor. Hij houdt van fantasiespel. In het voorbeeld gebruikt hij een communicatieboek met afbeeldingen om zichzelf uit te drukken als hij met zijn moeder “school” speelt.
Hij wijst de afbeeldingen aan:

- om de buschauffeur ze zeggen, dat hij “snel” moet rijden
- om zijn moeder te zeggen dat de kinderen naar school gaan
- om de kinderen te vragen een bepaald liedje over het alfabet te zingen
- en om ze te vragen om dit liedje “snel” te zingen

Voordeel: past bij de ontwikkeling(sleeftijd) van G., vele kansen om te communiceren, werkt motiverend

Aandachtspunten

Begin met het kiezen van activiteiten of situaties die jouw kind meest interessant vindt.
Begin met de introductie van OC/COH in deze situaties.
Als je gaandeweg vertrouwd raakt met deze benaderingswijze:
Voeg geleidelijk aan meer situaties toe die mogelijkheden bieden voor communicatie.
Dan heeft jouw kind veel meer mogelijkheden om taal en communicatievaardigheden te leren.
Als je kind ouder is, maar zich in een vroeger stadium van zijn ontwikkeling bevindt, kunnen de activiteiten gemakkelijk aangepast worden, zodat zij zowel passen bij de kalenderleeftijd als ook bij de ontwikkeling(sleeftijd).

- Bijvoorbeeld kun je “high-five” spelletjes doen in plaats van “kiekeboe”.
- Zing liedjes van bekende televisieseries of songs.
- Bekijk tijdschriften over reizen, sport of koken in plaats van kinderseries.
- Speel eenvoudige pantomime of toneelspelen in plaats van fantasiespel met knuffels of poppetjes.
- Kies kookactiviteiten om de ontwikkeling van concepten te stimuleren (zoals volgorde en structuur aanbrengen, tellen, vormen, kleuren etc.).

stap 2

Stap 2: Biedt jouw kind effectieve middelen om te kunnen communiceren

De tweede stap houdt in dat je ervoor zorgt, dat jouw kind over effectieve middelen beschikt om te kunnen communiceren en om aan sociale interactie deel te kunnen nemen.

Ga eerst op zoek naar effectieve middelen voor je kind om te communiceren. Zorg ervoor dat je kind gebruik kan maken van passende hulpmiddelen die voor jouw kind geschikt zijn.

Ga op zoek naar geschikte middelen voor je kind om te communiceren

Kinderen leren het beste als zij actief kunnen deelnemen aan interacties.
Het is belangrijk dat je ervoor zorgt, dat je kind op effectieve manier kan communiceren. Er zijn heel veel verschillende manieren om te communiceren - onder meer: praten, gezichtsuitdrukkingen, afbeeldingen aanwijzen, gebaren enzovoorts.
Sommige kinderen met speciale behoeften hebben problemen om te leren praten:

- Zij praten helemaal niet
- Zij hebben heel veel tijd nodig om te leren praten
- Zij kunnen praten, maar het is heel moeilijk om te verstaan wat zij zeggen
- Zij lopen risico op communicatie moeilijkheden om uiteenlopende redenen

Deze kinderen zouden baat kunnen hebben bij het gebruik van Ondersteunde Communicatie (OC).

Wat is Ondersteunde Communicatie (OC)?

OC houdt heel veel verschillende manieren om te communiceren in, onder meer:

- Spraak of spraakachtige uitingen zoals vocalisaties, woordaanduidingen of gesproken woorden
- Gebaren of gebarentaal
- Communicatieborden met afbeeldingen
- Picture Exchange Communication System (PECS)
- (Hightech) Communicatie Ondersteunende Hulpmiddelen (COH) zoals spraakcomputers

Met een vroege interventie wordt getracht kinderen aan te moedigen om spraak en spraakachtige uitingen te gebruiken en worden kinderen met de mogelijkheden van OC bekend gemaakt.

OC wordt gebruikt om:

- De vaardigheid van het kind om zichzelf uit te drukken te verhogen
- Frustratie te vermijden of te verminderen
- Het leren van taal te bevorderen en te ondersteunen
- De cognitieve ontwikkeling en het leren van concepten te bevorderen

OC staat de ontwikkeling van spraak NIET in de weg!

Welke soorten OC passen bij mijn kind?

Werk samen met verschillende professionals die expert zijn op het gebied van OC/COH om te bepalen welke soorten OC jouw kind het beste zou kunnen gebruiken om de communicatie te verhogen en de taalontwikkeling zo optimaal mogelijk te bevorderen.
Tijdens vroege interventie gebruiken de meeste kinderen meerdere middelen om te communiceren, bijvoorbeeld:

- Gebaren en gebarentaal
    - Aanwijzen, zwaaien, hoofdschudden, knikken etc.
- Communicatieborden en boeken met afbeeldingen, picto's, foto's of symbolen
    - Het kind communiceert door op een afbeelding, foto of symbool te wijzen
- (Hightech) COH (spraakcomputers)

- Het kind tikt op het scherm of gebruikt oogbesturing of een schakelaar om een picto, foto of symbool te selecteren en het bijbehorende woord of eventueel ook hele zinnen uit te laten spreken
- er zijn verschillende leveranciers die deze hulpmiddelen verstrekken; meer informatie over COH vindt u op www.communicatiehulpmiddelen.com

Hoe kan ik ervoor zorgen dat mijn kind het COH gemakkelijk kan gebruiken?

Soms hebben heel jonge kinderen moeite om gebruik te maken van een COH, omdat sommige moeilijk te begrijpen zijn.
In hun onderzoek hebben Janice Light en Kathy Drager achterhaald, hoe het gebruik van COH voor dreumes, peuters en kleuters gemakkelijker gemaakt kan worden.

Maak gebruik van een touchscreen.
Op deze manier kan het kind de afbeelding op het scherm direct aantikken en selecteren.
Als je kind een zware motorische beperking heeft en het scherm niet kan aanraken:

- Kan het kind naar de afbeelding kijken en jij selecteert de afbeelding
- Werk je samen met een team van professionals met veel expertise op het gebied van COH zodat je kind kennis kan maken met een alternatieve manier van bedienen (zoals oogbesturing, een schakelaar of een joystick)

Maak het makkelijker door geschikte representaties te gebruiken.

- Foto's, gescande afbeeldingen en overige OC-symbolen kunnen gebruikt worden om woorden, concepten of geluiden te representeren voor kleine kinderen die nog niet kunnen lezen.
- Commercieel verkrijgbare afbeeldingen of picto's zijn helaas vaak niet zo vormgegeven dat zij geschikt zijn voor jonge kinderen.
- Gebruik representaties die voor jouw kind betekenisvol zijn en die hij/zij begrijpt.
- Denk na over hoe jouw kind denkt over een concept of hoe hij/zij een concept ervaart.

- Maak het gemakkelijker voor je kind door foto's of gescande afbeeldingen van zijn of haar ervaringen te gebruiken (zogenaamde Visual Scene Displays (VSD)).

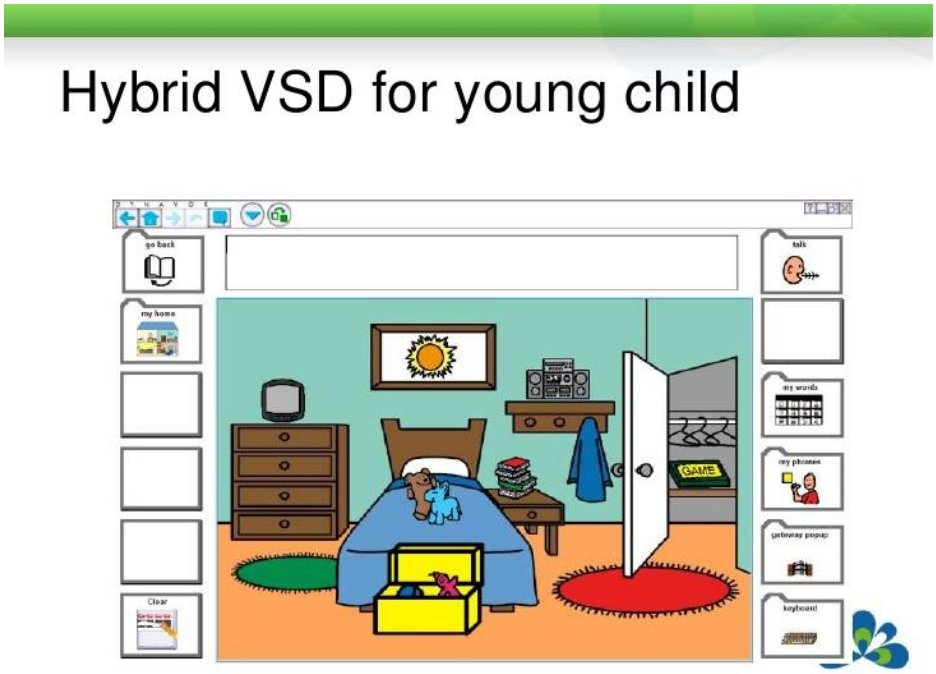

- Deze Visual Scene Displays komen beter overeen met de dagelijkse ervaringen van je kind.
    - Woorden, korte zinnen, of geluidseffecten worden geprogrammeerd onder "hotspots" (dus "belangrijke punten") in de scene.
    - Wanneer je kind een "hotspot" aanraakt, spreekt de computer het woord of de zin uit of laat een geluid horen.

- VSD kan ook geschikt zijn voor oudere kinderen die beginnen met het gebruik van een COH.

- Wanneer je VSD maakt voor je kind denk eraan dat je
    - foto's of gescande afbeeldingen gebruikt van activiteiten of situaties die voor je kind vertrouwd en motiverend zijn, bijvoorbeeld en foto van jou en je kind als jullie samen met blokjes spelen.

- Gebruik geen foto's of afbeeldingen van lege ruimtes of gearrangeerde portretten van personen.
    - Dit soort foto's geeft geen sociale interactie weer.
    - Zij ondersteunen de communicatie niet.
    - Onderzoek heeft laten zien dat VSD voor jongere kinderen gemakkelijker te gebruiken zijn dan traditionele grid symbolen of symbolen in rijen en kolommen. Dit komt omdat VSD:
        - Gebeurtenissen representeren waar de kinderen vertrouwd mee zijn

        - Taalconcepten presenteren in een betekenisvolle/ bekende context/ situatie wat het begrip van kinderen bevordert
        - Concepten representeert zoals die door kinderen in het dagelijks leven ervaren worden
        - Vertrouwde personen laat zien die de visuele aandacht van kinderen trekken en interesse wekken
        - Mogelijk gemakkelijker en sneller voor kinderen te verwerken zijn dan zij dit normaal kunnen doen met “scenes” in hun dagelijks leven
    - Als de kinderen opgroeien en hun taalvaardigheden ontwikkelen, leren zij daarnaast ook grid symbolen en verschillende displays te gebruiken.

- Maak het gemakkelijker voor je kind door opgenomen spraak te gebruiken indien mogelijk.
    - Als je begint met de COH-interventie bij een dreumes, peuter of kleuter, gebruik dan zoveel mogelijk opgenomen spraak met heel veel intonatie en expressie.
    - Gebruik een microfoon om bijvoorbeeld de stem van een kind van ca. 6 tot 10 jaar op te nemen. Dan klinkt de stem ook echt als de stem van een kind, maar is tegelijkertijd wel goed te verstaan. Let erop dat het kind veel gebruik maakt van expressie!

De aandacht van jonge kinderen gaat uit naar stemmen die veel expressie gebruiken.
Jonge kinderen vinden het gemakkelijker om opgenomen menselijk stem te verstaan, dan gesynthetiseerde computerspraak.
Als je zelf met je kind interacteert, denk er aan de spraak output van het COH zelf te herhalen om ervoor te zorgen dat jouw kind het begrijpt.
Als kinderen ouder worden, leren zij ook gesynthetiseerde (computer) spraak te begrijpen.

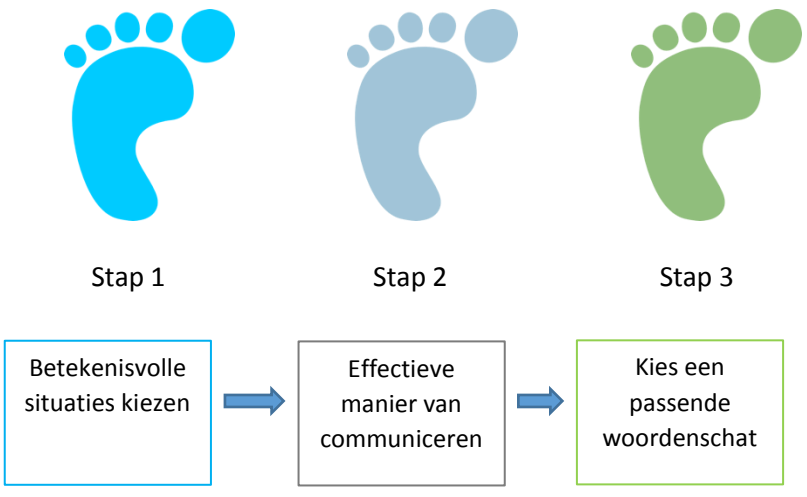

Stap 3: Kies een passende woordenschat

De volgende stap is het kiezen van een passende woordenschat voor jouw kind. Dit houdt in:

- Woorden als mama, papa, meer, melk, passend bij de leefwereld van je kind
- Korte zinnen als “Wat is dat?”, “alles weg” etc.
- Geluidseffecten, zoals lachen, geluiden van een auto, vliegtuig of trein; muziek etc.

Voor elke situatie kies je passend vocabulaire (woorden en zinnen) en geluidseffecten om de communicatie van je kind te bevorderen.

Hoe kan ik het passende vocabulaire kiezen voor mijn kind?

Kijk en luister naar jouw kind tijdens alle dagelijkse activiteiten, vooral in de situaties die jullie gekozen hebben voor het gebruik van COH, de interventie.

- Maak een lijst van alle dingen waarover jouw kind wil communiceren.
- Focus vooral op dingen die je kind niet duidelijk of doelgericht kan communiceren.
- Bijvoorbeeld woorden die hij of zij niet kan zeggen.
- Zoek naar mogelijkheden om op een speelse manier te interacteren.

Kijk en luister naar andere kinderen die spelen, vooral in de situaties die jullie voor de interventie/ het gebruik van het COH hebben gekozen.

- Maak een lijst van de woorden die zij zeggen.
- Focus vooral op de interessante en leuke of grappige dingen waarover jouw kind niet doelgericht/ duidelijk kan communiceren.
- Praat met andere personen die tijd met jouw kind doorbrengen of zij nog ideeën hebben.
- Zoek bestaand lijsten van vocabulaire of vragenlijsten om ideeën te genereren.

Welk soort woordenschat is geschikt?

Kies vocabulaire dat:

- Motiveert en leuk is
- Functioneel is
- Passend is bij de ontwikkeling, cultuur en persoonlijkheid van jouw kind

Waarom is het belangrijk om woordenschat te kiezen dat motiveert en leuk is?

Kinderen leren het beste te communiceren als zij toegang hebben tot vocabulaire dat voor hen leuk en interessant is. Denk aan de dingen waarover jonge kinderen praten.
Te vaak gaan ouders en professionals uit van woorden en zinnen die zij belangrijk of interessant vinden, maar deze selectie hoeft niet noodzakelijkerwijs ook interessant te zijn voor het kind.

Woorden als bijvoorbeeld “T-shirt”, “toilet”, “slapen” zijn mogelijk niet motiverend voor jouw kind. Denk in plaats daarvan na over dingen waarover jouw kind graag communiceert.
Bijvoorbeeld geluiden van een auto, vliegtuig of trein, geluiden van dieren, lachen, huilen, zingen en muziek, grapwoorden als potjandori

Voorbeeld van motiverend vocabulaire
G. is 18 maanden oud. Zij heeft het syndroom van Down. Zij heeft een geweldig gevoel voor humor en houdt van spelletjes spelen.
G. en haar moeder spelen het lachspel.
G. vindt de VSD voor dit spel op haar COH. Zij vraagt haar moeder: “Wat is dat?” Haar moeder benoemt het spel en doet voor hoe zij kan aangeven: “Dat is grappig!”, door de betreffende “hotspot” kiezen: een kind dat lacht. Haar moeder laat haar ook het gebaar voor “grappig” zien.
G. leert heel snel om “Dat is grappig!” aan te geven en herhaalt dit meerdere keer. Zij tikt op de hotspot op het scherm zodat het COH “Dat is grappig!” uitspreekt en het geluid van een lachend kind laat horen. Elke keer dat zij dit doet, lacht zij ook zelf.
G. is zeer gemotiveerd om te communiceren als zij vocabulaire ter beschikking heeft dat haar in staat stelt om grappige spelletjes te doen, te lachen en grappige opmerkingen te maken. Dit is een zeer effectieve manier om G. nieuwe woorden aan te leren en G. te laten ervaren dat communiceren leuk is.

Waarom is het belangrijk vocabulaire te kiezen dat functioneel is?

Kinderen leren het beste te communiceren als zij toegang hebben tot functioneel vocabulaire, met andere woorden, als zij vocabulaire hebben dat het voor hen mogelijk maakt om de dingen te doen die zij graag willen doen.

Bijvoorbeeld hebben jonge kinderen vocabulaire nodig om:

- **Met familie en vrienden te interacteren.**
  - Woorden om grappige spelletjes te spelen
- **Naar dingen te vragen die zij leuk of grappig vinden:**
  - Speelgoed en spelletjes
  - Favoriete boeken en televisieseries
- **Zij moeten de aandacht kunnen trekken naar dingen of gebeurtenissen:**
  - “Kijk!”
  - “Kijk wat ik doe!”
- **Als zij ouder worden te leren:**
  - Vraagwoorden zoals “Wat is dat?”, “Waarom?”, “Hoe?”
  - Getallen, letters, kleuren etc.
- **Hun ervaringen te delen en verhalen te kunnen vertellen:**
  - Personen die zij kennen

- Woorden om dingen of gebeurtenissen te kunnen beschrijven, vergelijken en elkaar tegenover te stellen
- Activiteiten die zij graag doen
- Plaatsen waar zij graag naar toe gaan

Waarom is het van belang vocabulaire te kiezen dat past bij de ontwikkeling van jouw kind?

Kies vocabulaire dat past bij

- De ontwikkelingsstand
- De culturele achtergrond
- De persoonlijkheid van jouw kind.

Kies vocabulaire dat past bij de ontwikkeling(sleeftijd) van jouw kind:

- Kinderen dienen ook te klinken als kinderen.
- Kinderen gebruiken andere woorden dan volwassenen.
- Kinderen gebruiken een andere zinsstructuur dan volwassenen, vaak enkele woorden en korte zinnen of zinsdelen.
- Voeg vocabulaire toe dat kinderen gebruiken.

Kies vocabulaire dat past bij de cultuur van jouw kind:

- Ook kinderen met speciale behoeften hebben diverse culturele achtergronden.
- Hun cultuur is een belangrijk onderdeel van wie zij zijn.
- Voeg vocabulaire toe dat belangrijke aspecten van jouw cultuur inhoudt of weerspiegelt.
    - Bijvoorbeeld omtrent eten en feesten
- Gebruik representaties en weergaven die passen bij jouw cultuur.
    - Zorg er bijvoorbeeld voor dat de personen die op de afbeeldingen getoond worden dezelfde huidkleur, passende gezichtsuitdrukkingen en kleding hebben zoals gebruikelijk in jouw cultuur en zoals het overeenkomt met de ervaringen van jouw kind.

Kies vocabulaire dat past bij de persoonlijkheid van jouw kind:

- Ieder kind heeft een eigen persoonlijkheid en wil deze ook kunnen uiten.
- Sommige kinderen hebben bijvoorbeeld een geweldig gevoel voor humor, terwijl andere kinderen altijd serieus zijn.
- Voeg vocabulaire toe dat het voor jouw kind mogelijk maakt om zijn of haar eigen, unieke persoonlijkheid uit te drukken.

Hoe kan ik het vocabulaire het beste introduceren bij mijn kind?

Kinderen leren nieuwe woorden door te kijken en te luisteren naar ouders, leerkrachten en andere personen met wie ze dagelijks samen zijn.
Kinderen met speciale behoeften hebben veel verschillende gelegenheden nodig om naar hun ouders, leerkrachten en andere personen te kijken die nieuw vocabulaire in betekenisvolle situaties in hun dagelijks leven gebruiken.
Wanneer je speelt, boeken leest of met je kind dagelijkse activiteiten verricht, gebruik nieuw vocabulaire.

- Spreek de woorden uit en maak tegelijkertijd het gebaar.
- Spreek het woord uit en laat de weergave of representatie zien op het COH, in een boek of communicatiebord.

Voorbeeld van een manier waarop je nieuw vocabulaire kunt introduceren bij je kind:

J. en haar familie lezen een boek. G. is 9 maanden oud en leert haar eerste woord. G. houdt vooral van de pagina met een gele eend. Zij tikt op de afbeelding van de eend, zodat het COH “eend” uitspreekt en een passend geluid maakt. Tegelijkertijd leert zij het gebaar voor “eend”. G.s moeder en haar zus doen haar verschillende manieren van communiceren voor.

- Zij spreken het woord “eend” uit en maken het passende gebaar.
- Zij laten haar zien hoe zij de afbeelding van de eend kan selecteren om het woord “eend” uit te laten spreken.
- Zij bieden haar een heleboel mogelijkheden om het nieuwe woord te leren in een betekenisvolle en motiverende situatie.

Hoe vaak kan nieuw vocabulaire aangeboden/toegevoegd worden?

Als kinderen opgroeien leren zij vocabulaire heel snel.
Soms leren zij 5 nieuwe woorden op een dag.
Kinderen met ingewikkelde/complexe communicatie behoeften kunnen alleen nieuwe woorden leren als ouders, leerkrachten en andere personen deze zo regelmatig mogelijk toevoegen en aanbieden als zij dagelijks samen spelen en interageren.

Enkele voorbeelden van hoe je jouw kind kan ondersteunen bij het leren van nieuw vocabulaire:

- Zorg ervoor dat je kind vocabulaire ter beschikking heeft om vragen te kunnen stellen als: “Wat is dat?”, of “Waarom?”
  - Dit vocabulaire stelt je kind in staat om te laten weten, welke nieuwe woorden jouw kind wil leren.
  - Als je kind naar iets vraagt, laat hem of haar het passende gebaar zien en voeg een symbool voor het nieuwe woord of concept aan het COH toe.
- Leer nieuwe gebaren
  - Als je alleen maar de woorden gebaart die jouw kind al kent, heeft hij/zij geen gelegenheid om nieuwe woorden en gebaren te leren.

- Regelmatig nieuwe gebaren leren en deze met jouw kind gebruiken.
- Ga na of in jouw buurt boeken of andere bronnen over gebarentaal beschikbaar zijn en of er mogelijkheden zijn om een cursus gebarentaal te volgen.

- Voeg nieuwe symbolen of representaties toe aan het communicatiebord, PECS of communicatieboek.
  - Als je geen nieuwe concepten toevoegt, heeft je kind geen mogelijkheid om nieuwe woorden te leren.
  - Voeg regelmatig nieuwe woorden toe - iedere week!
- Voeg nieuw vocabulaire aan het COH van je kind toe.
  - Als je geen nieuwe concepten toevoegt, heeft je kind geen mogelijkheid om nieuwe woorden te leren.
  - Voeg regelmatig nieuwe woorden toe - iedere week!
  - Als je doorgaat met het toevoegen van nieuwe situaties, zal je ook nieuwe woorden toevoegen.
  - Kijk zorgvuldig naar de manier waarop je kind het COH gebruikt - hij of zij zal je hints geven voor nieuw vocabulaire als hij / zij onderdelen van de VSD ontdekt die op dit moment nog geen hotspots hebben.
  -

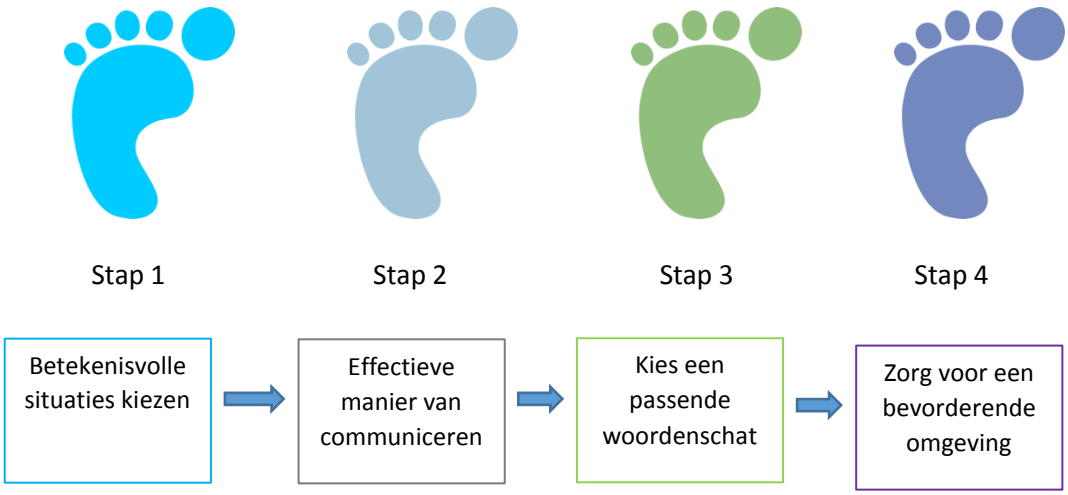

Stap 4

Stap 4: Een omgeving inrichten die de communicatie bevordert

Nadat je motiverende situaties geselecteerd hebt en ervoor gezorgd hebt, dat jouw kind effectieve middelen en een passend vocabulaire ter beschikking heeft om te communiceren, is de volgende stap dat de omgeving zo ingericht wordt, dat zij de communicatie van jouw kind ondersteunt.
Denk hierbij aan de volgende drie dingen:

- Breng je kind in een optimale positie om goed te kunnen zien, te kunnen horen en de benodigde bewegingen uit te kunnen voeren.
- Breng je zelf in de optimale positie om de interactie te bevorderen.
- Gebruik OC op een gepaste manier.

Hoe kan ik mijn kind zo positioneren dat hij/zij zo goed mogelijk kan zien, horen en bewegen?

Je kind kan beter aan sociale interactie deelnemen als hij/zij de betreffende voorwerpen of symbolen (COH, picto's, speelgoed etc.) zo goed mogelijk kan zien, horen en aanraken.
Vele kinderen met complexe communicatie behoeften hebben vaak ook problemen op het gebied van zien, horen en bewegen.
Zorg ervoor dat je kind ook onderzocht wordt om problemen op deze gebieden op te sporen en in kaart te brengen.
Ga op zoek naar deskundige professionals met veel expertise op het gebied van kinderen met speciale behoeften.
Vraag deze professionals om praktische adviezen om de vaardigheden van jouw kind op het gebied van zien, horen en bewegen te vergroten.
Bijvoorbeeld: Wat is de meest geschikte grootte van een foto of ander visueel materiaal? Waar kunnen boeken en speelgoed het beste geplaatst worden? In het midden, meer links of meer rechts? Hoever moeten de voorwerpen van het kind verwijderd zijn?

Hoe kun je jezelf het beste positioneren om de interactie met jouw kind te bevorderen?

Om te communiceren en taal te leren, moet jouw kind leren te letten op zijn of haar communicatiepartner.
Voor sommige kinderen met speciale behoeften is het moeilijk om de aandacht te verdelen tussen hun communicatiepartner en de actuele activiteit. Zij moeten eerst nog "verdeelde aandacht" leren.
Je kunt je kind helpen "verdeelde aandacht" te leren door:

- Direct voor hem of haar te zitten
- Jezelf op ooghoogte van je kind te positioneren
- Activiteiten en materialen voor je in het zicht van je kind te houden
- Veel expressie en intonatie in je stem te gebruiken
- Afleidende en concurrerende prikkels in de omgeving (bijvoorbeeld televisie o.d.) af te houden

Opmerking: als jouw kind speciale aanpassingen of hulpmiddelen nodig heeft om goed te kunnen zien, kan de expert die deze aanpassingen of hulpmiddelen geadviseerd heeft ook aanbevelen hoe je jezelf en de materialen zo optimaal mogelijk kunt positioneren om de waarneming van jouw kind en jullie interactie te optimaliseren.

Hoe kan je OC optimaal gebruiken?

Het is belangrijk dat jouw kind de hele dag door toegang heeft tot OC bij het spelen en alle sociale interacties.
Doe het gebruik van OC altijd voor (modelleren) als je speelt, boeken leest, liedjes zingt, met je kind praat of alle dagelijkse activiteiten uitvoert zoals een maaltijd bereiden of aankleden.
Gebruik gebaren als je met je kind praat.
Zorg ervoor dat je kind veilig en stabiel gepositioneerd is en zijn/haar handen kan gebruiken om te gebaren.
Denk eraan dat de gebaren van je kind meestal naderingen zijn - zoals dit meestal ook voor zijn/haar gesproken woorden geldt. Zijn/haar gebaren worden gedetailleerder en preciezer door te oefenen.
Zorg ervoor dat je kind een communicatiebord of COH ter beschikking heeft als jullie communiceren of interageren.
Houd het COH direct voor je kind en onder je gezicht zodat het voor je kind gemakkelijk is om naar jou en het COH te kijken.

Zorg ervoor dat je kind het COH gemakkelijk kan aanraken.
Tijdens het praten met je kind wijs je naar de passende afbeeldingen op het COH. Als je een nieuwe afbeelding gebruikt (picto, foto, symbool), spreek het woord uit en koppel het direct aan een speelgoed, persoon of gebeurtenis.
Dit maakt het voor je kind gemakkelijker om te begrijpen wat de afbeelding of het symbool betekent.

Help je kind de juiste pagina en het juiste symbool op zijn/haar OC te vinden.
Maak je geen zorgen als het je kind niet meteen lukt om zijn/haar weg te vinden in het COH.
Help je kind de juiste pagina te vinden.
Laat je kind zien hoe hij/zij naar deze pagina kan komen.

Voorbeeld:

G. en zijn moeder spelen met een schoolbus. G. is 2 jaar oud en heeft een cerebrale parese (CP). Hij heeft een tracheotomie. Hij wijst foto's en symbolen aan om te communiceren en gebruikt een COH. G.`s moeder heeft met ondersteuning van professionals de omgeving zo ingericht dat zij de communicatie van hem ondersteunt.

- Zij is het advies van de ergotherapeut nagekomen om hem zo optimaal mogelijk te positioneren en zo zijn vaardigheden te vergroten.
- Communicatiepartners zitten voor G. zodat hij kan zien wat zij doen.
- Zij plaatsen speelgoed voor hem en dicht bij hun gezicht zodat G. zowel naar de communicatiepartner als naar het speelgoed en de activiteit kan kijken.

G.s moeder gebruikt een communicatieboek met een heleboel foto's en symbolen.
De moeder laat een nieuw symbool zien - de buschauffeur.
Zij doet dit in een betekenisvolle situatie, op het moment dat zij samen met de schoolbus spelen. Zij zegt "buschauffeur" en laat G. de afbeelding zien en tegelijkertijd het speelgoed, zodat hij gemakkelijk begrijpt wat het symbool betekent.

Aandachtspunten

Aan het begin lijkt het misschien raar om OC te gebruiken bij het spelen, zingen en interageren.
Als je oefent om OC in jullie interactie in te bouwen

- Wordt het steeds gemakkelijker en vanzelfsprekender
- Zal je kind daar duidelijk baat bij hebben, omdat hij of zij hierdoor meer kansen en gelegenheden krijgt om taal en communicatievaardigheden te leren.

Stap 5

Stap 5: Gebruik passende strategieën om communicatie te ondersteunen

Als je speelt en interacteert met je kind kan je bepaalde strategieën gebruiken om hem of haar te helpen bij het leren communiceren.
Uit onderzoek is gebleken dat deze strategieën jonge kinderen met speciale behoeften helpen bij het leren communiceren, vooral kinderen met complexe behoeften.
Als je speelt en interacteert met je kind:

- Bied veel gelegenheden aan om te communiceren
- Doe het gebruik van OC voor als jij praat (modelleren)
- Wees geduldig en wacht af; geef je kind voldoende tijd om te communiceren
- Reageer en antwoord op de pogingen van jouw kind om te communiceren
- Zorg voor plezier!

Waarom is het belangrijk om veel gelegenheden aan te bieden aan mijn kind om te communiceren?

Kinderen leren taal en communicatievaardigheden het beste als zij veel gelegenheid hebben om deze vaardigheden te oefenen tijdens dagelijkse activiteiten en interactie.
Kinderen met speciale behoeften hebben vaak niet veel gelegenheid om te communiceren.
Biedt veel gelegenheid om te communiceren aan tijdens het spelen en andere dagelijkse activiteiten, onder meer gelegenheden voor je kind om:

- Vragen te stellen
- Iets over speelactiviteiten te zeggen/opmerkingen bij speelactiviteiten te maken
- Gevoelens uit te drukken
- Iets over boeken te zeggen/opmerkingen bij boeken te maken
- Om favoriete boeken, activiteiten en speelgoed te vragen
- Keuzes te maken
- Met andere personen in contact te komen, “goede dag” te zeggen enzovoorts

Waarom is het belangrijk dat ik het gebruik van OC voordoe (modelleren) als ik met mijn kind speel en praat?

Kinderen leren nieuwe woorden en concepten door te kijken en te luisteren naar anderen bij het spelen en bij overige dagelijkse activiteiten.
Kinderen met speciale behoeften zullen nieuwe concepten het beste leren als zij zien en horen hoe jij deze gebruikt tijdens het spelen en bij dagelijkse activiteiten.

Doe het gebruik van OC voor als je met je kind praat en speelt (modelleren).

Onderzoek laat zien dat als communicatiepartners bij het praten het gebruik van OC voordoen (modelleren) dit:

- kinderen met speciale behoeften helpt te begrijpen wat er tegen hen gezegd wordt
- kinderen duidelijk maakt hoe OC gebruikt kan worden om de communicatie te verbeteren
- kinderen nieuw vocabulaire beschikbaar stelt en complexere boodschappen overgebracht kunnen worden.

Als jij met jouw kind speelt en praat:

- gebaar alles wat je zegt of
- wijs passende symbolen in het communicatieboek of op het communicatiebord van je kind aan of
- kies passende symbolen op het COH.

Een voorbeeld van het gebruik van OC/ COH voordoen (modelleren):

G. schrijft een verhaal over een kat met zijn moeder.
G. is 32 maanden oud en heeft cerebrale parese (CP). Hij houdt van het lezen van boeken en van het maken van eigen verhalen en deze als een boekje “uit te geven”.
G. besluit een verhaal over een kat te schrijven. Eerst kiest hij een illustratie voor zijn verhaal (een kat). Zijn moeder vraagt aan hem: “Wat is de kat aan het doen?”
Zij doet het gebruik van het COH voor (modelleren) als zij deze vraag stelt. Zij stelt de vraag en kiest de passende symbolen op het COH.
Daarna gebruikt G. het COH om de tekst van zijn verhaal te dicteren. Hij kiest de verschillende symbolen in de juiste volgorde om de volgende zin uit te laten spreken: “De kat is aan het dansen.”
Zijn moeder ondersteunt zijn communicatie door:

- Hem gelegenheid te bieden om te communiceren
- Het gebruik van het COH voor te doen (modelleren) om de communicatie te bevorderen en hem nieuwe vocabulaire en meer complexe boodschappen te bieden
- Te wachten zodat G. voldoende tijd heeft om zijn boodschap volledig af te maken
- Positief te reageren op zijn boodschap

G. is al aardig op weg de taal en communicatievaardigheden te ontwikkelen die hij nodig heeft voor school.
Hoewel hij pas 32 maanden oud is, heeft hij al een grote woordenschat (vocabulaire).
Hij leert hoe hij woorden kan combineren om meer complexe ideeën te communiceren.
Hij weet zelfs hoe hij het woord “is” kan toevoegen zodat de zin grammaticaal correct is. Als hij per ongeluk het woord “is” twee keer toevoegt, gebruikt hij “backspace” om zijn fout te corrigeren.
Maar meest belangrijk is dat G. veel plezier beleeft bij het schrijven van zijn boek met zijn moeder.

Waarom is het belangrijk om te wachten zodat je kind voldoende tijd heeft om te communiceren?

Als kinderen met speciale behoeften nog jong zijn, moeten zij nog leren hoe zij kunnen communiceren.

- Zij hebben mogelijk extra tijd nodig om te begrijpen wat tegen hen gezegd wordt.
- Zij hebben mogelijk hulp nodig om te weten wanneer zij aan de beurt zijn.
- Zij hebben mogelijk extra tijd nodig om erover na te denken hoe zij antwoord kunnen geven op een vraag of hoe zij zelf om iets kunnen vragen.
- Zij hebben mogelijk last van bijkomende beperkingen in het zien of bewegen, waardoor zij meer tijd nodig hebben om te antwoorden en te vinden en aan te geven wat zij graag willen zeggen.

Onderzoek toont aan dat het rustig afwachten een van de meest effectieve manieren is om kinderen aan te moedigen om te communiceren.
Rustig afwachten

- geeft duidelijk aan dat het kind aan de beurt is
- biedt gelegenheid om te communiceren
- biedt extra tijd zodat je kind kan begrijpen wat je gezegd hebt
- biedt extra tijd zodat je kind zijn / haar boodschap kan formuleren

Altijd als je een vraag stelt aan je kind of een opmerking maakt:

- kijk je kind vol verwachting aan
- las een pauze in en bied je kind gelegenheid om te communiceren
- wacht tenminste 10 seconden

Waarom is het belangrijk om te reageren op de pogingen tot communicatie van jouw kind?

Als communicatiepartners reageren als kinderen proberen om te communiceren, leren kinderen dat:

- communicatie leuk is en plezier geeft
- communicatie hen kan helpen om dingen voor mekaar te krijgen
- communicatie hen verbindt met andere mensen.

Helaas is uit onderzoek gebleken dat communicatiepartners niet altijd reageren als kinderen met speciale behoeften een poging doen om te communiceren.
Als gevolg zullen sommige kinderen het idee hebben dat het geen zin heeft om te proberen te communiceren.
Hierdoor kunnen zij heel passief worden en zich terug trekken.
Sommige kinderen raken gefrustreerd als zij zich niet zelf kunnen uiten.
Als gevolg daarvan kunnen zij beginnen uitdagend gedrag te vertonen.
Wanneer je met je kind speelt of tijd doorbrengt:

- Kijk zorgvuldig naar hem / haar.
- Als je kind probeert te communiceren, reageer meteen en op een positieve, aanmoedigende manier.
- Ga in op het verzoek van je kind:
    - bijvoorbeeld geef je kind het speelgoed waar hij / zij om vraagt of doe de gewenste activiteit

    - geef antwoord op de vraag van je kind (“Wat is dat?”, “Waarom?”)
- Geef antwoord op de opmerkingen die je kind maakt tijdens het spelen of het lezen van een boek.
- Verruim de mogelijkheden en ga door op de boodschap van je kind door OC / COH en spraak te gebruiken.
    - Bijvoorbeeld: als jullie “samen thee drinken” spelen en je kind het symbool voor koekjes selecteert op zijn / haar COH, kan je antwoorden door te zeggen: “meer koekies” door de passende symbolen op het COH te selecteren.
    - Als jullie samen een boek lezen en je kind zegt “eend”, dan kun je antwoorden door “gele eend” te zeggen en te zingen.

Ga door met het bieden en creëren van vele gelegenheden voor je kind om te kunnen communiceren, onder meer gelegenheden om:

- vragen te stellen, opmerkingen bij het spelen te maken, gevoelens uit te drukken, om naar favoriet speelgoed of favoriete boeken, activiteiten en liedjes te kunnen vragen, contact met anderen te maken enzovoorts.

Indien jouw kind geen poging doet om te communiceren, ook niet als jij een pauze inlast en rustig afwacht, geef zelf een antwoord en laat je kind zien hoe hij / zij kan communiceren:

- Gebruik OC en spraak om een gepaste reactie / antwoord van je kind voor te doen (modelleren)
    - spreek en gebaar een korte boodschap
    - spreek een korte boodschap en selecteer de passende symbolen op het communicatiebord of in het communicatieboek van je kind
    - spreek een korte boodschap en selecteer de passende symbolen op het COH van jouw kind.

Blijf doorgaan met het bieden van veel betekenisvolle gelegenheden en situaties om te communiceren.

- Biedt eenzelfde gelegenheid herhaaldelijk aan. Of:
- Biedt nieuwe gelegenheden aan.

Aandachtspunten

Denk eraan dat als jonge kinderen beginnen met communiceren hun eerste pogingen niet perfect zijn. Vaak zijn het naderingen en zijn ze nog niet in de juiste vorm.

- Zij gebruiken woordnaderingen in gesproken taal / spraak.
- Zij gebruiken naderingen van gebaren.
- Zij hebben mogelijk ondersteuning nodig bij het aanraken en selecteren van afbeeldingen in hun communicatieboek of op hun COH.

Het is belangrijk om op deze pogingen meteen en op een positieve, aanmoedigende manier te reageren om de communicatie van je kind te bevorderen.

- Reageer op de pogingen van je kind door in te gaan op wat je kind beoogt.
- Doe de juiste vorm voor voor je kind (modelleren).
- Spreek het woord uit.
- Laat het passende gebaar zien.
- Laat je kind de afbeelding op het communicatiebord of op het COH zien.

Je kind zal op den duur leren de juiste vorm te gebruiken.

Een voorbeeld hoe je het beste kunt reageren op de pogingen tot communicatie van je kind:

J. speelt met zijn moeder. Hij is 23 maanden oud en heeft het syndroom van Down. Hij wijst de lampjes aan de kerstboom aan en vraagt: “Wat is dat?”

- Zijn moeder gebruikt de passende strategieën om zijn communicatie te ondersteunen.
- Zij biedt hem gelegenheid om te communiceren.
- Zij doet voor hoe hij de vraag kan stellen: “Wat is dat?” door spraak, gebaren en zijn COH te gebruiken.
- Zij wacht rustig af en geeft hem de gelegenheid om een vraag te stellen.
- Zij beantwoordt J.s poging om te communiceren als hij naar de boom wijst en zegt: “Dat?”
- Zij herkent dat dit een nadering is van “Wat is dat?”
- Zij beantwoordt zijn vraag en benoemt de kerstboom en de lampjes.

Meest belangrijk is dat J veel plezier heeft met zijn moeder als hij nieuwe woorden leert en zijn communicatie vaardigheden ontwikkelt.

Waarom is het belangrijk om plezier te ervaren?

Kinderen leren het beste als zij geïnteresseerd zijn in de interactie en als zij dit leuk vinden en plezier ervaren.

Daarom is het belangrijkste wat je kunt doen als je met je kind interacteert of speelt:

- Beleef plezier en zorg ervoor dat het leuk is!
- Maak je geen zorgen of je alles doet op de juiste manier.
- Het duurt een tijd voordat je alle technieken en strategieën geleerd hebt die in dit document beschreven zijn.

Geleidelijk aan zou je steeds meer wennen en je meer thuis voelen in deze strategieën en technieken.

Geniet van de tijd met je kind. Dit is de meest krachtige en effectieve strategie om de communicatie van je kind te ondersteunen!

Tot slot

12 gouden tips

1. Vertel het kind waar je mee bezig bent
2. Geef het kind gelegenheid om zelf te communiceren
3. Probeer een reactie uit te lokken
4. Stel zoveel mogelijk open vragen
5. Neem het kind serieus en praat over wat het kind bedoelt
6. Reageer positief op de communicatie(pogingen) van het kind
7. Probeer “echte” communicatie op gang te brengen
8. Leer het kind woorden / picto’s / symbolen etc. die passen wat er op dat moment gebeurt
9. Gebruik voorwerpen en plaatjes, gebruik gebaren of doe iets voor
10. Kinderen zijn graag actief en willen meehelpen; maak hiervan gebruik
11. Speel (taal)spelletjes met het kind, zing liedjes en zeg rijmpjes op
12. Lees (prenten)boeken meerdere keren voor
    (bron: NVLF, Taalontwikkeling bij baby's, peuters en kleuters, 2006)

Referenties

Groothuis-Brouwer, S.M. (2007). *Spraak- en taalstoornissen*. In: E.H. Huizing et al. (Red.), *Keel-neus-oorheelkunde en hoofd-halschirurgie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Koopmans-van Beinum, F.J., Clement, C.J., & van der Stelt, J.M. (1999). *Handboek Stem- Spraak-Taalpathologie. Spraakontwikkeling in het eerste levensjaar*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

NVLF. (2006). *Taalontwikkeling bij baby's, peuters en kleuters*. Utrecht: Nederlandse Vereniging voor Logopedie en Foniatrie (NVLF).

Ontwikkelingsachterstand. (n.d.). Mijlpalen spraak en taal.
http://www.ontwikkelingsachterstand.nl/mijlpalen/spraak_en_taal

Van Balkom, H. (8 september 2016). Gaat mijn kind nog wel praten als er alternatieven op spraak worden ingezet? Blog Stichting Milo.

http://www.stichtingmilo.nl/pg-28962-7-101230/pagina/blog_hans_van_balkom.html

Titel: Communicatie als fundament van de orthopedagogiek: Ondersteunde Communicatie bij jonge kinderen met downsyndroom
Tijdschrift: Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk
Auteurs: S. R. J. M. Deckers en Y. van Zaalen